

ATT TÄNKA PÅ VID GRÄVARBETEN FÖR LEDNINGSSCHAKTER

Utgiven av: Länsstyrelsen Skåne 2021-04-15
Författare: Enheten för Förorenade områden och
avfallstransporter
Rapportnummer: 2021:06
Omslagsbild Grävarbete, Malmö. Foto: David Laloo

Att tänka på vid grävarbeten för ledningsschakter

I den här vägledningen ger Enheten för förorenade områden och avfallstransporter (nedan enheten) riktlinjer avseende anmälan om avhjälpandeåtgärd, försiktighetsmått, provtagning och hantering av uppgrävda massor i samband med grävning för ledningsschakter.

Vägledningen vänder sig till både tillsynsmyndigheter och verksamhetsutövare.

Vägledningen har sin grund i att vi på enheten under en längre tid fått frågor om masshantering och provtagning i samband med grävarbeten för ledningar. Vi har även noterat att kommunala beslut om försiktighetsmått vid just grävarbeten blivit överklagade och ett eller flera försiktighetsmått då inte har ansetts befogade. Vi ger nedan vägledning i några av de vanligast förekommande frågorna om grävarbeten för ledningar som inspektörer ställt till vår enhet. Vi vill därigenom bidra till en effektiviserad handläggning, där resurserna koncentreras dit de gör mest miljönytta.

De grävarbeten som avses i vägledningen är grävarbeten där åtgärden syftar till att lägga ner eller frilägga ledningar för att kunna kontrollera, laga, undersöka eller byta ut dessa (benämns i vägledningen som ”grävarbeten för ledningar”). Det kan röra sig om både mindre och större schakter (ett fåtal kubikmeter till hundratals kubikmeter jord) i landsbygds- eller stadsmiljö. Marken antas vara alltifrån opåverkad av föroreningar till belastad av föroreningar som har tillförts diffust eller genom att området fyllts ut med massor som innehåller ämnen i halter i nivå med eller något över riktvärden för Naturvårdsverkets riktvärden för mindre känslig mark, MKM. Vägledningen gäller således inte saneringar eller vid grävarbeten i mer förorenad mark.

Ett grävarbete för ledningar, oavsett storlek, kräver i de flesta fall någon form av planering av en verksamhetsutövare när det gäller frågor om masshantering (t.ex. behov av masshanteringsplan) och potentiellt föroreningsinnehåll. Beroende på situationen så kan flera av följande frågor vara viktiga att beakta, och kanske i vissa fall nödvändiga att besvara:

a. Är grävarbeten för ledningar en anmälningspliktig verksamhet?

Frågan är om grävarbeten för ledningar utgör en avhjälpandeåtgärd och därmed ska anmälas enligt 28 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. En mer generell diskussion om i vilken situation en anmälan om avhjälpandeåtgärd ska upprättas finner du i en vägledning som Länsstyrelsernas juristsamverkanstrupp tagit

fram; ”Vägledning om skyldigheten att anmäla avhjälpandeåtgärd”, daterad 180608. Vägledningen finns på EBH-portalen (www.ebhportal.se).

Vi anser att en åtgärd som syftar till att lägga ner eller frilägga ledningar för att kunna kontrollera, laga, undersöka eller byta ut dessa normalt sett inte är en efterbehandlingsåtgärd och därför inte bör föranleda en anmälan om avhjälpandeåtgärd eftersom syftet inte är att genomföra en avhjälpandeåtgärd.

Vi tolkar dock juristsamverkans PM ”Vägledning om skyldigheten att anmäla avhjälpandeåtgärd” som att även effekten av åtgärden, i det här fallet en reduktion av föroreningsmängden på den aktuella platsen, inverkar på frågan huruvida en anmälan om avhjälpandeåtgärd ska inges till tillsynsmyndigheten. En grundförutsättning för anmälningsplikt är alltså att risken för ökad spridning och exponering under arbetet anses vara mer än ringa. Det är omständigheterna i det enskilda fallet som avgör om åtgärden kan anses medföra en sådan ökad risk. Det är verksamhetsutövarens uppgift att göra dessa bedömningar. Vid osäkerhet bör tillsynsmyndigheten kontaktas.

Om grävarbeten för ledningar sker i områden där det finns en verksamhetsutövare som är ansvarig för föroreningarna enligt 10 kap miljöbalken så kan grävarbetet utgöra ett tillfälle för verksamhetsutövaren att vid behov vidta efterbehandlingsåtgärder. Om grävarbetet även syftar till att sanera marken så ska åtgärden anmälas enligt 28 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Det finns situationer då grävarbeten för ledningar, i första hand ute på landsbygden, ska anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Det är då fråga om en åtgärd (ett grävarbete) som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön, och som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken.

b. Behöver tillsynsmyndigheten kontaktas?

Det kan i många fall vara lämpligt att en verksamhetsutövare informerar tillsynsmyndigheten om ett grävarbete för ledningar, i synnerhet om denna åtgärd förväntas medföra störningar i form av lukt, buller eller damning eller orsaka omfattande transporter, är utsträckt i tid eller ska genomföras i misstänkt förorenad mark. Om osäkerhet råder beträffande åtgärdens omgivningspåverkan, bör verksamhetsutövaren informera tillsynsmyndigheten innan åtgärden vidtas. Tillsynsmyndigheten ges då möjlighet att lämna synpunkter som kan vara viktiga att beakta i arbetet alternativt förelägga om att försiktighetsmått ska iakttas vid åtgärdens genomförande. Miljöförvaltningarna har god kännedom om exempelvis

föroreningsituationer och underlag som visar var det finns känsliga eller skyddsvärda miljöer eller naturtyper i kommunen. Oavsett om verksamhetsutövaren informerar tillsynsmyndigheten eller inte, så gäller alltid skyldigheten att underrätta tillsynsmyndigheten om en förorening upptäcks enligt 10 kap. 11 § miljöbalken.

c. Vad behöver tillsynsmyndigheten tänka på vid föreläggande om försiktighetsmått?

Eventuella försiktighetsmått ska ha sin utgångspunkt i miljöbalkens hänsynsregler (2 kap. 2-5 §§ miljöbalken). Försiktighetsmått ska stå i proportion till den miljöpåverkan som arbetet bedöms kunna ge upphov till, och inte vara mer ingripande än vad som behövs i det enskilda fallet (jfr 2 kap. 7 § och 26 kap. 9 § miljöbalken).

En utgångspunkt vid beslut om försiktighetsmått är att dessa ska vara rimliga sett till åtgärdens omfattning och omgivningspåverkan. För det fall uppgifter krävs in från verksamhetsutövaren, i form av exempelvis provtagningsresultat, ska tillsynsmyndigheten dessförinnan överväga huruvida uppgifterna behövs för tillsynen (26 kap. 21 och 22 §§ miljöbalken) samt om kraven är rimliga. Vid kravställande ska miljönyttan vägas mot kostnaden.

d. Behöver undersökning av föroreningar ske utanför schakten?

Grävarbete för ledningar bör i normalfallet inte leda till att en verksamhetsutövare behöver utreda föroreningsförekomst i horisontal- eller vertikalled ut från schaktet., Detta gäller såvida inte verksamhetsutövaren vid grävningen gett upphov till en spridning av föroreningar till omgivande mark eller yt- eller grundvatten. Vid osäkerhet bör tillsynsmyndigheten kontaktas.

e. Vilket ansvar finns för eventuella föroreningar vid grävning?

Något ansvar för eventuella föroreningar i marken i ett initialt skede, innan grävskopan sätts i marken, föreligger inte för verksamhetsutövaren vid grävning för ledningar. Detta gäller dock bara såvida verksamhetsutövaren inte själv är ansvarig för föroreningar på platsen utifrån bestämmelser i 10 kap. miljöbalken eller om verksamhetsutövaren har ett ansvar såsom fastighetsägare.

När åtgärden utförs kan det uppstå ett ansvar enligt 10 kap. miljöbalken, det kallas ibland för exploateringsansvar. Det är schaktmassorna som schaktas upp som verksamhetsutövaren har ett fullt ansvar för att hantera. Verksamhetsutövaren kan också genom schaktningen ha givit upphov till spridning av en förorening, och därigenom ha ådragit sig ett ansvar för att utreda föroreningssituationen. Vår erfarenhet är dock att sådana situationer är ovanliga vid grävning för ledningar.

f. Behöver provtagning av resthalter ske av olika sidor i schakten?

Ett grävarbete för ledningar bör i normalfallet inte leda till att en verksamhetsutövare behöver utföra provtagning av resthalter i schaktet (provtagning av olika sidor i schaktet). Att provtagning av schaktslänter ibland görs har ofta sin bakgrund i att man vill visa att framtagna åtgärds mål har uppfyllts. Det är då oftast fråga om en sanering med specifika åtgärds mål, vilket oftast inte finns vid grävarbeten för ledningar.

g. Kan massorna återanvändas på platsen?

Under förutsättning att det är miljömässigt godtagbart bör uppgrävda massor så långt det är möjligt återanvändas (i enlighet med avfallstrappan i 2 kap. 5 § miljöbalken). Detta genom att föra tillbaka dessa dit de togs upp.

Den här vägledningen är avgränsad till att gälla massor med halter i nivå med och något över Naturvårdsverkets riktvärde för mindre känslig mark, MKM. Om massorna är lämpliga för återfyllnad får bedömas i varje enskilt fall.

Provtagning av uppgrävda massor som ska läggas tillbaka bör ske om det förekommit en industriell verksamhet på platsen, om historiken visar på potentiella föroreningar eller om det finns misstanke om förorening i form av lukt eller synliga avvikelser. Om historiken visar att det inte bedrivits någon industriell verksamhet eller annan miljöpåverkande verksamhet på platsen och det samtidigt inte finns misstanke om förorening så bör massorna i regel kunna återföras utan provtagning.

Vi är medvetna om att det finns situationer där provtagningen visar att massorna innehåller ämnen med halter som klart överstiger riktvärdet för MKM. Om återanvändning kan ske tar vi inte ställning till i den här vägledningen. Frågan får bedömas i det enskilda fallet utifrån en helhetsbedömning av situationens miljöpåverkan. I den bedömningen bör hänsyn tas till faktorer som föroreningsmängd, halt, typ av ämnen, hur många ämnen som överstiger

riktvärdena, omgivningens föroreningsnivå, spridning, miljö- och hälsorisker m.m. men även alternativ hantering av massorna med transporter, utsläpp och buller.

Massor som inte kan läggas tillbaka på grund av för höga föroreningsnivåer eller för att de utgör överskottsmassor ska transporteras till godkänd avfallsmottagare.

Massorna ska vid behov klassificeras genom provtagning. Verksamhetsutövaren är alltid ansvarig för de massor som har grävts upp.

h. Behövs provtagning av marken innan grävarbetet startar?

Om det finns osäkerheter kring föroreningsinnehållet i marken där åtgärden ska genomföras så kan det finnas skäl att ta ut prover innan ett grävarbete för ledningar startar. Vår erfarenhet är att det är vanligare vid större grävarbeten för att tidigt kunna planera för hanteringen av massorna och för att bedöma kostnader.

Länsstyrelsen
Skåne

www.lansstyrelsen.se/skane